

Транскрипція

О.Хижняк інтерв'ю з Т. Пилипчук

Дата запису:

Довжина запису: 37:58

Мова: українська

Х = Хижняк Олександр, П = Пилипчук Тетяна

[00:04] Х: Доброго дня, пані Тетяна! Сьогодні у нас інтерв'ю в рамках проекту «МІСТО та ВІЙНА», яке присвячене переосмисленню та аналізу культурної спадщини великих міст Сходу України та Півдня України, які зазнали найбільших втрат і зазнали найбільших руйнувань під час нинішньої російської війни і російського вторгнення в нашу Україну. Сьогодні у нас є можливість поговорити з пані Тетяною Пилипчук – директором літературного музею міста Харків, і ми дуже раді цій можливості! Доброго дня, пані Тетяно!

[00:46] П: Вітаю Вас!

[00:49] Х: Сьогодні ми сконцентруємося на нашому місті на місті Харкові, і хотілося б поговорити про його строкату, дехто каже строкату культурну спадщину, але принаймні теж дуже цікаво цю спадщину. І одразу хотілося б почати можливо з таких досить складних і можна сказати ну якщо не провокаційних, то трошки комплексних питань. Пані Тетяна, як Ви думаєте, сучасне вторгнення росії і війна росії проти України чи спровокувала вона в Україні певний культурний поворот у розумінні і ставленні до культурної спадщини, її переосмислення? Чи відчувається це, і якщо це так, то як це можна проілюструвати і побачити?

[01:44] П: А, ну, як на мене, однозначно відчувається. Я не можу говорити, ну оскільки коло мого спілкування обмежено, і зрозуміло, що це спричинено і тими подіями, які відбуваються в Харкові, але тим не менш, вот ті люди, з якими вдається поспілкуватись, вони стали більше цікавитись саме українською історією Харкова. Тобто, для всіх для нас був звичний цей образ,

який формувався ще в Російській імперії, так, нашого міста, потім він остаточно доформовувався в радянський період як місто ну начебто в Україні, але й не зовсім до українського, да, тобто це скоріше таке російське місто в Україні. І так чітко марковано як і імперське місто, да, ну тобто, місто в якому вот ну були вот ці вот ознаки імперської культури, російської імперської культури. А, і вот та історія українська, яка так само була надзвичайна. Я можу говорити це з точки зору української літератури, тому що вот цей період Харківського колегіуму вісімнадцяте століття, коли там де, докладався в колегіумі викладав Григорій Сковорода. Потім харківські романтики вот на початок університету, так, харківські романтики вони фактично і створили нам вот той образ України, в якому ми живемо досі хочемо чи не хочемо, да, але вони запустили таке вот якесь народницьке уявлення, і далі були коли надзвичайно цікаві модерністи в українські, була наші наші гуманітарії, які були російськомовними, але, тим не менш, вони зосереджувалися на вивченні саме українських, українського фольклору, українських традицій, і можна назвати дуже багатьох учених, які отримували освіту в Петербурзі, ну або в Харківському університеті Каразіна, і потім з Петербург..з Петербурга могли вже повернутись, так, для того, щоби вивчати вже місцеве, місцеві традиції. Ускладнювало ситуацію те, що знаєте, коли ми говоримо про метрополію і колонії, то зазвичай, колонії знаходяться десь далеко і вони сильно відмінні від метрополій. Ну вот справді це, знаєте, це інший народ, це інший світ, це зовсім інші традиції, і ця відмінність сильно відчувається. І от про це там можна вже дивитися, і там можна вже якое побачити, які саме впливи імперії, які саме впливи метрополії на культуру колонії. В нашій ситуації ми настільки поряд, настільки близько, і наші історики досліджують, да там цю тему: як Україна долучилася до створення цієї імперії російської імперії, тобто, фактично, це був політичний проєкт, в якому українців взяли участь, які дизайнували українці. І, і тому дуже дуже важко якое просто на, я би не сказала, на побутовому рівні, а вот на рівні такого зрізу культурної пам'яті, да, тут дуже важко от побачити ці впливи імперії в чому вони проявляються. І це потрібно трошки глибше копати

для того, щоби побачити ці відмінності. І вот ця вот але ця українська історія, навіть те, що Міхновський підривав Пушкіна, да, там, коли його поставили на честь об'єднання двох народів і, і потім ці неймовірні двадцяті роки про які наш музей фактично, да, це тема нашого музею, і вот я всім зараз своїм знайомим кажу, що в вісімдесят восьмому році, коли музей організувався, одразу почали вивчати цю оцю спадщину двадцятих років, яка була заборонена в Радянському Союзі. Ну і з чого почали? З памфлетів Хвильового «Геть від Москви! Дайош Європу!», і ми вот, власне, досліджували, але тоді в той час це було знаєте на рівні крамоли. Це було так на рівні ну не знаю, ну це можна було тільки пошепки говорити про це. Потім початок дев'яностих, ми вже так сміливіше розповідали про памфлети Хвильового, але постійно потрібно було говорити про те, що це йшлося про культуру, про те, що він хотів побачити культурні відмінності, і потім ми почали говорити, що ось саме культурні відмінності вони є засадничими для того, щоби формувати соціум, формувати суспільство, да, вот те ціннісне поле, в якому живе суспільство і смислове, я би навіть сказала, да, смислове поле в якому живе суспільство, і суспільство вот народ. І вот у дві тисячі четвертому році нам стало трошки легше, вот я Вам так розповідаю просто прийняття українського Харкова через роботу музею. Знаєте, вот, мені друзі кажуть, що вам потрібно вже написати історію музею, історію цієї боротьби за український Харків, тому що на ньому видно як мінялось ставлення українців, харків'ян до саме української версії історії, української, я б не назвала гілки, а... ну, я навіть не знаю, що як це означити, але вот те, що в Харкові були українці, які пропонували своє бачення, так, своє бачення розвитку і Харкова, і України. І, ну, і дві тисячі четвертий рік, зрозуміло, Помаранчева революція, коли музей один в помаранчевих стрічках в блакитному Харкові і Різдво разом започатковується і, і вот ця історія більше я пам'ятаю, що почали приходити до нас надзвичайно цікаві креативні російськомовні харків'яни, демократичні харків'яни, які, ну Ви знаєте, це такий перший крок до того, що а все ж таки а що це було, а що це таке це «Геть від Москви», тобто, про що це розповідає, про який це Харків, ну тобто, можливо

це теж наш Харків. Тобто, це не щось чужорідне, що входило, да, що понаїхало сюди в двадцятих роках, а це теж наш Харків, так, і він, і як він вплинув цей наш Харків на те, які ми є сьогодні. І, ну а після дві тисячі чотирнадцятого року, зрозуміло це просто, ну от я процитую зараз Олену Рофе-Бекетову, з якою ми дружимо і, і вона так дуже добре це озвучила, що: «ми знали про музеї до дві тисячі чотирнадцятого року, але ми вважали вас бандерівцями». Ну а тепер ми дружимо, ми разом робимо багато спільних проєктів, я кажу: «Олен, так а що змінилося?». Вона: «Ну а тепер ми теж бандерівці». Ну тобто, фактично, змінився контекст, і тут, Ви знаєте, я не те щоби небезпека, але мені зберегти той баланс, щоби побачити, що Харків все ж таки різний був. Тепер ми не можемо перетягнути так, що вот була тільки ця українська історія, і Харків завжди був, так, а...а, тобто, історія, яка там затиралась, історія, яку примушували нас забути, що Харків завжди був український, але нас примушували бути російським, імперським, ні, не так було. Так не було. Харків він дуже різний, і вот мені здається, що на історії, на гуманітарній історії Харкова можна побачити наскільки складним є вот ці вот переплетення імперської культури, яка сюди заходила, з тим, що тут було. Да, і наскільки складною є наша культура, насправді. І мені би хотілося, щоб ми на цьому зосередилися, тому що, ми зараз можемо відмінити, знаєте, канселинг все, що нам не подобається, ми знесли, ми запустили оцю українську, а тепер нам нам подобається така версія. Але про що це нам розкаже про нас самих? Я думаю, що це буде скоріше мінус нам, ніж плюс. І нам потрібно не боятися вот досліджувати вот ці складні, ці дуже складні взаємовпливи, цю дуже складну взаємодію, яка відбувалася, мені здається, найяскравіше це, можливо, видно і в Харкові. Ну я люблю своє місто, може я трошки так перетягую, але ну, мені здається, це дуже видно в Харкові. Тим більше, вот цей період от Харкова, коли він став столицею Радянської України, не забуваємо, це не той період, яким ми там пишаємося перша столиця, ні, ні, ні. Від цих міфів потрібно відмовлятися, від цього бачення, від цього образу. Але, що це було для Харкова, і Харків у стосунках з іншими містами, які теж там претендують на певну столичність –

Київ, Львів. Тобто, вот, вот, зараз я б подивилась на культуру Харкова, на те, як розвивалася гуманітарна думка в Харкові, а я, знаєте, люблю повторювати, що історія літератури Харкова – це історія мрій про велику культуру. А, і, і мені здається, що на ці процеси треба подивитися як на досить складні процеси. Тобто, ми не потрібно спрощувати. І, і ну вот, дещо виглядає досить просто, але ну, насправді, нам би заглибитися, трошки дослідити ці процеси. Ну вот фактично, але те, що сьогодні однозначно міняється те, що сьогодні однозначно більше людей, пересічних людей, цікавляться саме тим, а яким був вот цей вот український Харків, а хто такі ті українці в Харкові, це однозначно. Я не знаю наскільки харків'яни не готові відмовитися від вулиці Пушкінської, або від вулиці Лермонтівської і так далі. І, я думаю, що тут не питання того, що ми однозначно залишимо, або ми однозначно приберемо, давайте подискутуємо спочатку, давайте подивимось. І, власне, чому я це говорю зараз, тому що, наш музей готує вуличну виставку на цю тему: «Літературна топоніміка», і ми хочемо подивитись, власне, чому ці вулиці виникали, як вони, про що ці вулиці, коли їх називають там Пушкінською, або Лермонтівською, або Маяковського, і так далі. Тобто, про що? Це було зроблено з певною метою, як ця територія маркувалася, як ця територія мітилася, тобто, і хто її мітив, і які смисли заходили разом з цима мітками. І, можливо ці смисли з часом якось трансформувались, тобто, про що ці вулиці сьогодні розповідають. Тут дуже хочеться подивитися так і вирішити, чи ми хочемо в центрі вулицю Пушкінську, чи можливо ми хочемо в центрі вулицю Харківських романтиків, може так.

[12:34] Х: Добре, дуже дякую! Пані Тетяна, Ви якраз зачепили проблеми тематику символічного простору, ну хотілося б, ну чи якщо Ви не проти, трошечки ну от заглибитися в декілька тем. Ну, найперше, Ви самі згадали цю тезу, мені так само як харків'янину вона ще до війни, тим більше зараз, абсолютно не імponує, що Харків – це перша столиця. Я не знаю, я знаю звідки це береться, але я не хочу нав'язувати свою думку, але я не можу це сприйняти, і не міг і раніше такого сприйняти: чому саме Харків – перша столиця. Але цей

нарратив дуже популярним був і в принципі ще до війни. Що сьогодні відбувається з цим нарративом і з іншими символічними в тому числі місцями, артефактами, наприклад навколо Харкова: висота імені Конєва залишається, пам'ятники в лісопарку, ну те, що залишилося, ми сподіваємося, я маю на увазі, загиблим у Вітчизняну війну, хоча ми розумієм, ми мова йде Велику, про Другу світову війну, тут потрібно казати, хоча позиціонується як Вітчизняна війна, і ми вже навіть в цих назвах розуміємо той символічний, ті символічні моменти, які закладають в ці речі. Ну і цей перелік можна дійсно продовжувати. Чи готові ми відмовитися в Харкові від цього і як Ви думаєте, чи все ж таки треба як Ви сказали продискутувати ці проблеми? Адже такі теми ну такі позиції, такі артефакти вони дійсно є значними і з ними пов'язана долі багатьох харків'ян і життя теж багатьох харків'ян. От що з цим робити і от з цим нарративом, чи вичерпав він себе нарешті, що Харків – це перша столиця України ?

[14:24] П: Ви знаєте, я думаю, що цей нарратив вичерпав себе, ну все одно, знаєте, кожен це це така локальна локальна історія, локальна гордість. Нам всім хочеться, да, в Харкові дуже різні регіони, справді в Харкові, в Україні дуже різні регіони. Насправді Україна дуже різна. І в кожному місті є свій такий локальний патріотизм. Вот ми намагались, нам намагались, точніше, нав'язати, коли, Ви знаєте, в дев'яносто першому році так трошки все розпалося і нам хотілось зрозуміти а про що Харків і оце вот тоді нав'язувалося активно оця вот цей міф про першу столицю. Ніхто не пояснював що що це за столиця і яка історія була за цією столичністю, в чому була ця столичність. Хоча, тут теж цікаво було б продискутувати, тому що дискусія літературна дискусія двадцятих років вона саме й стосувалась того, чи зможемо ми стати столицею. Тобто, чи зможемо ми щось дати світу щось таке, щоби не ми відтворювали світові процеси, а нас відтворювали, да, чи наскільки ми можемо бути новими для цього світу, і щоби на нас зважали, а не ми зважали, так. То ми так часто цю дискусію представляємо як що там в Берліні цікаве, що там в Парижі цікаве, можливо в Москві, ні, в Москву ми не хочемо, це говорили письменники двадцятих, але давайте зробимо так, щоби Берлін, Париж подивилися що там в

Харкові цікавого. Вот, вот в цьому столичність, розумієте. І, ну, вони справді про це мріяли в двадцятих роках і в цьому плані бажання стати стати містом, яке здатно створювати, створювати щось, що може стати частиною світового надбання. Так, можливо, можливо вот тут вот ми би могли поговорити про це. Те, що нам вкладали вот в цей от образ першої столиці і Харків перший взагалі, тут, знаєте, тут такий якийсь такий містечковий і провінційний трошки патріотизм, мені здається. Сьогодні вот те, що сьогодні я не хочу применшити героїзм наших міст, справді, але вот те, що мені вот сьогодні більше імponує навіть не Харків – місто-герой, а Харків – залізобетон. Знаєте, це мені більше подобається. А, але вот це знов таки вот цей локальний патріотизм він потребує якогось оформлення, скорішого оформлення, і от у нас перша столиця сьогодні місто-герой, ну але більше навіть залізобетон – це те, що вийшло знизу. Коли ми говоримо, вот знаєте, цей вот той образ, який сформувався знизу і який прийнятний для всієї України, тобто, вся Україна вона, да, Харків – це залізобетон, це є символ Держпрома, це все зійшло, знаєте такий вот сильний, мені здається, як для Харкова дуже сильний образ: Харків – залізобетон. Ну подивимось, чим ми будемо пишатися, але ну гордість вона все одно має бути. Ну, Ви ж розумієте, що що там, щоби був здоровий патріотизм, має бути гордість за і за своє місто, і за свою країну, і за свій регіон. Тобто, різні, і ну все одно ми сформуємо якийсь йому вічний образ. Щодо того, що нам робити вот з цією те, що ми називаємо тяжка спадщина, так. Я вивчала німецький досвід, він дуже коректно підходив до того, що як працювати з цим, вот, знаєте, мене свого часу вразила виставка «Тисяча дев'ятсот сорок п'ятий» в Берлінському історичному музеї, коли вони подивились на сорок п'ятий рік не тільки як на рік перемоги над нацистом, над нацизмом, а як рік для багатьох німців це був рік поразки. Ще для багатьох німців це був рік страху, що зайшли більшовики, ще для багатьох, тобто вони вони дуже по-різному сприймали цей рік і вони вони от сьогодні здатні піднімати і дискутувати. Вот, я розумію, що пройшло вже дуже багато часу перш ніж вони наважилися на те, щоби говорити про це про те, що, про те, що це дуже травматичний досвід для українського

суспільства. Тобто, ми ми звикли говорити про те, що Німеччина нанесла травму, непоправну травму всьому світу, але так само вони зараз думають про те, що і для них це травматичний досвід, тому що вони як народ вони хочуть жити далі. І, і нам сьогодні потрібно наш символічний простір він для нас для всіх, і якщо не буде суспільної згоди, то будуть виникати конфлікти, тому що, фактично, наша спільна культурна пам'ять, яка так само формується і символічним простором вона є основою стабілізації суспільства. Чим менше у нас недомовленостей в цьому, да, в цьому плані, тим стабільніше буде суспільство, тим прийнятніше буде те, що що для когось ну вот Друга світова так і не стала Великою Вітчизняною, ну тим, але суспільство буде готове толерувати, тому що, да, є вот певні, хоча, якщо це буде нав'язано ззовні, вот вот ці наративи, які будуть нав'язуватися нам ззовні, що вот саме так Велика Вітчизняна, ну тобто ми маємо прийняти те, частиною якої історії ми є, частиною світової історії, чи частиною російської історії. І тут вот потрібно людям потрібно показати, що вот коли ми називаємо Велика Вітчизняна, ми частина російської історії, коли ми називаєм Друга світова – ми частина світової історії. Куди ми йдемо, с ким? І, ну але все це потрібно дискутувати, це все потрібно пояснювати. Я би знов таки я би не відміняла, я би не витирала, це, мені здається на наші методи. Ми бачим, що вони все одно не працюють. Знаєте, спокуса на переді, і час від часу вся ця історія піднімається, і, і коли є відчуття, що тобі щось заборонили, то ну є спокуса дізнатися, власне, а що це було і чому і знову ж піднімати ну, тобто, ці теми не можна залишати в полі актуальності, а потрібно їх зробити історією. Вот це наша історія, яка там в пам'ятниках, яка в я не знаю чи вона залишилася в певних назвах, чи ні, яка в певних історіях, яка є в музеї, але це історія, так. Не завжди ми виглядали симпатично, не завжди ми були щасливі в цій історії, так, але це наша історія, або ну навпаки ми виглядали симпатично і були щасливі. І нам потрібно саме саме так продискутувати, дійти спільної згоди і залишити так, щоб ми в ну в певних достатньо об'ємних коротких меседжах, так, вот дійшли цієї згоди, так. Тому, німці вони одразу так не знімають, німці просто ну в публічному

просторі ставлять пояснення поряд з певними пам'ятниками, або вот це такі там я бачила їх кілька там на прозорому матеріалі, такі вот, що це таке і чому це так названо, і як, і як це можливо там впливало і хто це назвав. Ну для того, щоби було розуміння того, а чого так. І якщо буде це розуміння, то, я думаю, що поступово ми щось перенесемо в парк тоталітарної скульптури можливо, да, створимо його і перенесемо. Вот мені здається, що це була така геніальна ідея ідесь в районі ХТЗ зробити парк тоталітарної скульптури, тому що це була би одночасно історія, але для когось – це вот те життя, яке він проживає, можливо закінчує, і от треба принести квіти от до пам'ятника невідомому солдату, можливо вона є, ну нехай вона і буде в цьому парку, да, вот так от локально, там зосереджено. Ну все все ж таки наскільки демократично ми поставимось до того, як ми дискутуємо публічний простір і покаже, хто ми є насправді. Ну настільки, чи ми тут тоталітарну будемо насаджувати демократію, чи ми все ж таки будемо використовувати інструменти демократії для того, щоби дійти суспільної згоди. Ну...

[22:55] Х: Через культуру діалогу, я так правильно, так, так?

[22:58] П: ...можна...

[22:59] Х: ...і суспільного консенсусу.

[23:01] П: Через розвиток критичного мислення, через бажання знати своє, через розуміння того, що Україна – суб'єктна, через розуміння того, що Україна може мати власний голос, ну не може мати, а повинна мати власний голос, і розповідати про себе людству. І нам дуже цікаво що про нас думають інші, що про нас розповідають інші, але ми так само можемо розповідати, ми ми випрацюємо цей свій голос. І, знаєте, і а якби це це дуже трагічна от, тобто те, що зараз відбувається – це справді трагедія, але вона ця трагедія вона пришвидшує вот ці вот процеси розуміння своєї суб'єктності. Ми довго говорили про ідентичність, знаєте, ми з чотирнадцятого року буквально, хто ми, в чому наша ідентичність, ми розмірковували, намагалися знайти деякі слова, а

потім двадцять четверте лютого і вже ніяких слів не потрібно. Ну вот воно дуже рідко, тепер, коли людина говорить «я – українець», а більшість так говорять сьогодні «я – українець». Тобто, вже можна і не розмірковувати про ідентичність. Я думаю, що потім наші гуманітарії опишуть це все ж таки, але сьогодні вона народилася, вона вже є. Ну тут і в світі не потрібно пояснювати, коли бо знаєш, я – українець, вже не потрібно пояснювати «ти хто?», «українець – це хто?». Ну, українець – це той, хто сьогодні виборює свободу, ну це той, хто ну це це абсолютно суб'єктна нація, яка здатна вирішувати за себе, яка здатна бути самостійною, яка здатна створювати. Ну, мені здається, що тут «ти хто?» – «я – українець» і все, надалі пояснення вже не потрібне всім. Хоча вот все ж таки, боляче, що ми все ж таки не таким реформаторським шляхом звичайно цього дійшли, а вот так наскільки трагічно причому, і дві тисячі чотирнадцятий рік, де явно були смерті, і мені дуже хотілося щоби ну от на тому зупинилося, але ж всі ми, ну от всі, хто знає історію, всі, хто знали, що війна рано чи пізно почнеться, що імперія нас не буде відпускати. Україна перестала себе мислити колонією, а вот росія метрополією – ні. А, і причому, ну я ж кажу, ці це тут дуже складна от ця вот дуже складна сама модель от цієї метрополії-колонії, тому що ми ну аж зовсім поряд, тому що справді там багато таких спільних моментів, багато спільні історії так само багато, тепер ну тут складніше, і...

[26:03] Х: Погоджуюсь. Погоджуюсь, і, дійсно, це предмет, який дійсно потрібно переосмислювати і або робити його історією, щоб він не був настільки гарячий, але чи можливо це на сьогодні. Пані Тетяно, якщо дозволите ще одне питання ми його дуже побіжно струхну..., зачепнули, але хотілося б його зафіксувати – це мистецькі проекти. Може Ви, власне, самі пригадаєте ті мистецькі проекти, які вважаєте в цілому в Харкові за останні ну фактично п'ять місяців, бо найбільш вдалими, а і в тому числі розкажете про ті проекти мистецькі, які в тому числі заплановані літературним музеєм. Можна от декілька слів от те, що, дійсно, от продовжує творити культуру, причом не тільки локальну, але і українську, якщо можна декілька слів, будь ласка.

[26:54] П: Знов, знаєте, з наших я в Харкові зазвичай весь цей час поки ну от з двадцять четвертого лютого, тільки раз відвозила колекцію. Ми евакуювали частину нашої колекції, вот цю вот антиросійську частину колекцію, яка вот геть від Москви, і, да, і...і ну іще було кілька виїздів, а так весь час в Харкові і, Ви знаєте, коли до нас мої друзі, які з Києва, які приїхали до Львова, а залишились в Києві, і вони постійно запитували, ну це ранкове наше щоденне ранкове запитання всіх: «як ти?», «як?». Ну, тобто, яке ми вже знаємо дорівнює «я тебе люблю». І я вот їм відповідала, ну сьогодні я йду на виставку, а потім в мене рок-концерт в перукарні, а потім вони кажуть: «Гань, ти точно в Харкові?», я кажу: «Так, я в Харкові». Вони кажуть: «У тебе там щодня...у Києві тиша, у Львові дуже все обережно відбувається, а в Харкові там життя триває. Що у вас там відбувається?». Я кажу: «Ну у нас тут бомби летять, але от під під цей, да, під цей супровід якимось дуже яскраво несеться культурне життя». Чому так відбувається, як це відбувається? Очевидно, була потреба в тому, щоби це відбувалось. І, знаєте, другий момент – я от, ну на той час я зрозуміла, що ми не думали про те, щоби там все продумати до дрібничок. Ми не думали, про те, щоби це була там хай левел, да, якийсь, ми думали про те, що вот сьогодні і зараз це можна зробити. І ми це робимо. Скільки нас там залишилось, окей, всі зібрались і зробили. І вот коли кияни приїжджали, вони кажуть, ну Боже, ну Харків сьогодні, да, ну дає фору всім іншим містам, тому що ну а як, ну ви не думаєте про те, що вот воно летить, а ви думаєте про те, що зараз в метро відбувається концерт, да, або в метро відбувається або ну там розважають дітей в метро, так, ну і якісь там заходи проводять, або ви думаєте про те, що сьогодні людям для того, щоби вижити потрібно не тільки привезти цю гуманітарку, гуманітарні набори, а і про те, щоби людям дати ну оце вот відчуття життя, що життя не закінчилось. Одне з найбільших моїх вражень під час війни, ну те, що робить Сергій Жадан само собою, там, да, це просто так несеться у всіх, в усіх підвалах, і несло у всіх підвалах тоді, і ці виступи поетичні, і концерти, коли він сам збирав людей. Так, і театр ляльок наш, який вистави в метро робив. І те, що коли я шукала де можна підстригтись в Харкові,

тому що вже було воно нестерпно, а самій собі це надоїдає, не виходить, і тут з'являється прекрасний Костянтин, який волонтер і який бачить своє, свою місію, свою роль сьогодні, щоби безкоштовно стригти всіх, тому що він це вміє, він це може і він так може долучитися до того, щоби ми перемогли. А ще вечорами він проводить у себе в перукарні рок-концерти, поетичні читання і так далі. Ну, і це теж, знаєте, це така дуже така харківська була специфіка, ну от тут щось таке дуже харківське, коли ми всі могли зібратись і тут ішлося не тільки про музику, тут ішлося не тільки про мистецтво, тут ішлося про атмосферу, тут ішлося про оту атмосферу любові, яка виникала між нами. Ну, але все ж таки, про моє найбільше враження. Це виставка Олега Калашника «ENFANT TERRIBLE». Вона відкрилась двадцять другого лютого в ЄрміловЦентрі, я тоді не встигла потрапити на відкриття і собі запланувала подивитися її двадцять п'ятого лютого. Не сталося. Як далі розвивалась ця історія? Виставка існувала один день, з двадцять четвертого ЄрміловЦентр перетворився на підвал, на бомбосховище для митців та їхніх родин, і вони вот буквально, а коли я потрапила потім потім зникло світло в університеті, родини змушені були виїхати. І я просила Олега, а Олег став волонтером, він буквально під обстрілами Олег Калашник і Віталій Кохан, вони вдвох буквально під обстрілами розвозили гуманітарку на Салтівку, ще кудись. Вот вони їздили, коли справді було страшно, але вони літнім людям там, або тим, хто там залишився дбали, розвозили їжу, розвозили гігієну якусь ну щось елементарне, щось, чим моли допомогти. І я тоді почала приставати в одному волонтерському центрі з ну як тут, чи почала приставати до Олега: «ну поведи мене на свою виставку». Ну там немає світла, ну ми підсвіtimo ліхтариками. Я знаю, творчість Олега вона така досить іронічна і вузькополітична, вона вона зовсім не про війну. А тут, коли я зайшла, ця виставка от ми її ще умовно називаємо «солдатики», тому що це виставка про війну, причому це була виставка про солдатиків, в які хлопці грають в дитинство. Ну вот вот, знаєте, це це те, що формує і нашу пам'ять сьогодні і це, що можливо де в чому формує і нас. Я одразу згадала оцю фразу Алексієвич в одному з її творів про те, що коли

діти грали в «немцев и русских» в дитинстві, то потім вот цим вот руським дуже легко було взяти зброю в руки і показати, що вот немец, фашист – стреляй. Ну, тобто вот вот вот ці вот, да, вот вот ці вот гра в протистояння, гра в війну в дитинстві вона теж може дати свої якісь, да, ну і дивлячись якого тобі ворога тоді представляють. І виставка вона була якраз вот про ці вот ігри в дитинстві, які які в дорослого чоловікові трансформуються там в певні образи. Причому, коли я дізналась, що Олег готував цю виставку за рік, ще коли не було оцього нагнітання того, що буде широкомасштабна війна, що буде широкомасштабний наступ, він от він просто підняв, да, вот те, що йому там дали з дитинства: солдатики, олімпійські мішки, якісь зірочки, якісь більш сучасні солдатики, піратики, ну вот все, все на купу, все вот так змішано. І вот коли ми зайшли, я не знала, що там солдатики, він почав підсвічувати і виходять ці картини якихось баталій. Вони теж досить іронічно, іронічні були, деякі трагічні, деякі іронічні. Коли там ця робота про килимове бомбардування, яка називалась «Літак-Килим», і ну я просто це для мене було настільки сильне враження, я вийшла ну трошки навіть і розчавлена. І, знаєте, і найбільше з найбільшою силою враження мабуть було, коли я побачила в нього отам така інсталяція пісочниця, в якій стояли в цій пісочниці стояли воскові солдатики і вот як свічки, да, які він підпалював, коли горіли як свічки, ці солдатики опадали. Ну, воно само по собі так красиво, але от об'ємним цей образ зробили діти, які були, які були в цьому бомбосховищі, у виставці, в бомбосховищі, які почали гратись в пісочниці. Ну от уявляєте собі, ну вот і це було справді, він каже, що це було справді щастя, що була там ця пісочниця і дітям було де гратися. І є ці фото, як діти граються і вони там повідривали голови тим солдатикам. Ну і потім, коли вот спускаєшся щоби подивитися виставку, а там сліди перебування людей: ще вот були там стіл, ще там якісь там настелено щось на чому можна спати. Ну це справді «порвало», це наскільки було сильно, а потім, а потім дали світло, потім виставку відновили, прибрали сліди перебування людей, пісочницю зібрали, як могли. Вона ще трошки існувала в показали її трошки в Харкові. Хоча ми тоді, я буквально наполягала і у них

відкривав ЄрміловЦентр, і ми водили групи людей туди на цю виставку, ну вот просто збирались якось спонтанно і йшли дивитись якось з ліхтариками. Там підсвічували собі і йшли дивитися цю виставку. І це теж було таке дуже сильне враження. І, а вот зараз ця виставка поїхала в Київ з усією цією історією, дуже харківською історією. І, ну, кияни просто коли вони вот з ліхтариками теж побачили цю виставку, а потім вони приїжджали ще при світлі побачили, то сказали давайте, давайте цю історію покажемо в Києві. Тому що це про нас про всіх. Це не тільки про Харків, і про Харків, але це про нас про всіх. І вот я щаслива, що зараз вона якраз монтується в Києві і ну будемо чекати її, от. Це моє найбільше враження.

[36:00] Х: Дуже дякую, дуже цікаво! Пані Тетяна, ну тоді, якщо дозволите вже підсумовуючи от в кінці, і з Вашого дозволу, я хотів би запропонувати ну може замість підсумку, є ідея така, що у кожного міста є своя специфіка. Є особливий свій простір і в тому числі символічний, є своя особлива культурна спадщина. Чи не могли б Ви спробувати може от декількома, одним реченням, двома реченнями охарактеризувати в чому ж така от особливість харківської специфіки, особливість харківської спадщини, нашої ідентичності може, або якогось символів навколо яких ми могли б от сказати, що Харків – це те-то? От в якості підсумку розмови, якщо можна.

[36:48] П: Ну, власне, я вже говорила, да, що Харків – це залізобетон і всі так алюзії на Держпром, так, на наш конструктивізм. Але я подумала, що Харків вот такий особливий, тому що тут живуть люди, які не бояться. Вот, знаєте, для мене Харків – це місто людей, які не бояться, і не бояться експериментів в тому числі. Коли вот ми знов повертаючись до цієї столичності Харкова, да, вот Київ, архітектурні експерименти в Києві, кияни підходять дуже обережно, тому що в них там ну своя архітектура, надзвичайно красива архітектура, а в Харкові ми постійно натикаємося на рефлекс. Вони не боялись експериментувати навіть зі своїм простором, що з цього виходило, тут уже питання. Але для мене вот

Харків – це місто, яке не боїться експериментувати, яке не боїться щось робити.
Що з того вийде подивимося, ну але от Харків саме таке місто.

[37:47] Х: Добре, гречно дякую, пані Тетяно! Дякую Вам за Ваше інтерв'ю і участь у цьому проекті! Тоді, до зустрічі!

[37:57] П: Я Вам теж дякую!